

Cultivating Mind and Language; Blending Loops in Borujerdi Proverbs Based on Conceptual Blending Theory

Hojjat Allah Omidali¹: Associate Professor of Persian Language and Literature, Arak University, Arak, Iran.

Abstract

Conceptual Blending Theory posits that meaning in language emerges from the fluid integration of two or more conceptual domains within a blended space. Borujerdi proverbs—concise, image-rich expressions rooted in the region’s agrarian and pastoral culture—offer a particularly fertile ground for analysis through this lens. This study aims to elucidate the meaning-construction processes in Borujerdi proverbs using the conceptual blending framework. Employing a descriptive-analytical methodology grounded in library research, we examined a corpus of 25 proverbs related to agricultural traditions drawn from both written and oral sources. The research question is: “According to Conceptual Blending Theory, how is meaning constructed in Borujerdi proverbs?” Findings indicate a recurrent three-stage process: **composition** (initial merger of two input spaces), **completion** (enrichment via cultural background knowledge and lived experience), and **elaboration** (extraction of emergent meaning within the blended space). These stages faithfully represent the cognitive and metaphorical mechanisms at work, conveying ethical, economic, and forward-looking messages succinctly and powerfully. The study underscores the analytical utility of Conceptual Blending Theory for investigating folk language and cultural memory, and recommends its application in comparative studies across other dialects and fields of cultural research.

1. Introduction

Proverbs occupy a privileged position in reflecting collective mentality because of their concision, repeatability, and semantic density. These compact utterances package abstract concepts into familiar, concrete images by combining metaphor, humor, and empirical realities. Among the treasury of local speech, Borujerdi proverbs are a striking example of the interweaving of

1. Corresponding Author: H-omidali@araku.ac.ir

language and local culture: they not only mirror livelihood practices, social relations, and moral outlooks of the community, but through their characteristic pictorial structures they render abstract notions in lived, tangible forms. Emerging from both rural and urban life in the region, these proverbs encode concepts such as suffering, hypocrisy, fairness, effort, trickery, and justice in succinct structures rich with pragmatic force. In effect, they are verbal embodiments of unwritten narratives transmitted across generations. Conceptual Blending Theory, as laid out by Fauconnier and Turner, holds that meaning in language arises from the dynamic integration of mental spaces; in this process two or more conceptual domains are merged in a new blended space to produce novel meanings.

This study aims to analyze the process of conceptual blending in Borujerdi proverbs and to identify the cognitive and metaphorical mechanisms embedded in their structure. The central research question is: According to Conceptual Blending Theory, how is meaning constructed in Borujerdi proverbs?

2. Literature Review

Although numerous studies have applied Conceptual Blending Theory to literature, religion, and media, comparatively few investigations have focused on the structural and cognitive properties of vernacular proverbs. This research, while acknowledging previous contributions, specifically probes the meaning-construction processes in Borujerdi proverbs using the blending framework. In doing so it both strengthens the theoretical corpus of blending studies and contributes to the documentation and interpretation of local cultural heritage.

3. Methodology

The study adopts a descriptive-analytical approach grounded in library research. Borujerdi proverbs were collected from written and oral sources, and from this larger pool a sample of 25 proverbs related to two key agricultural/domestic animals (cow and donkey) — chosen for their higher relative frequency among animal-based agricultural proverbs — was selected as the dataset for conceptual analysis. Each proverb was analyzed within Fauconnier and Turner's four-space model by identifying the two input spaces, the generic space, the blended space, the principal mappings, and the vital relations that structure the blend.

4. Analysis and Discussion

In the agricultural and pastoral traditions of Borujerd, the cow and the donkey have played pivotal economic and transport roles; accordingly, many local proverbs derive from observations of these animals' behaviors and afford culturally salient imagery. Analyses of representative items demonstrate how two input spaces (for example, a concrete animal-based scenario and a correlated behavioral outcome) are linked via a generic space and recombined in a blended space that yields emergent meanings. As an illustrative case, consider the proverb:

Gusâl ve tenâfe gardeneš seyl mokona, ke ferâr mekona ("The cow watching the rope around its neck; when it sees the rope slack, it runs away.")

Input space 1: the calf's repeated attention to the rope (a cognitive/monitoring behavior). Input space 2: the act of running away (an overt behavioral response). Generic space: the recurrent pattern *assessment* → *decision* → *action*. Blended space: an image of the vigilant calf that waits for the opportune moment to flee; the emergent meaning reads: *one who constantly monitors constraints will act only when an actual opportunity to escape appears*.

This and other cases show that blending exposes multi-layered cognitive and metaphorical mechanisms: concrete elements (e.g., "rope around the calf's neck") combine with cognitive reactions or practical outcomes (e.g., escape or entrapment) to produce socially and ethically charged messages. The analysis repeatedly reveals a three-stage process—composition, completion, elaboration—where initial mapping is supplemented by cultural background knowledge and then imaginatively extended within the blend to yield novel interpretive inferences.

5. Conclusion

Application of Conceptual Blending Theory to Borujerdi proverbs demonstrates the theory's capacity to model the linguistic and cultural complexity of traditional sayings. Proverbs function as compressed repositories of local knowledge: through blending they efficiently encode ethical, economic, and pragmatic guidance. The observed blending processes are often networked and multi-layered; the three-stage pattern of composition–completion–elaboration consistently underlies the generation of emergent meanings aligned with farmers' lived logic (prudence in economic decisions, fairness in social interactions, and warnings about short-term risks). This approach not only deepens theoretical understanding of proverb

semantics but also highlights the value of blending analysis for preserving and interpreting intangible cultural heritage.

Keywords: Cognitive Semantics; Conceptual Blending; Vernacular Proverbs; Borujerdi Dialect.

صفحه‌آرایی و ویرایش انگلیسی نشده

زراعت ذهن و زبان؛ حلقه‌های آمیختگی در ضرب‌المثل‌های بروجردی بر اساس نظریه آمیختگی مفهومی

حجت اله امیدعلی*^۱: دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و زبان‌ها، دانشگاه اراک، اراک، ایران.

چکیده

نظریه آمیختگی مفهومی بر این اصل استوار است که معنا در زبان از ادغام سیال و پویای دو یا چند حوزه مفهومی در یک فضای آمیخته حاصل می‌شود. ضرب‌المثل‌های بومی بروجرد، به عنوان گزاره‌های موجز و تصویری فرهنگ کشاورزی و دامداری این منطقه، ظرفیت ویژه‌ای برای تحلیل از این منظر دارند. هدف این پژوهش، تبیین فرایند شکل‌گیری معنا در ضرب‌المثل‌های بومی بروجرد بر اساس نظریه آمیختگی مفهومی است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر گردآوری کتابخانه‌ای بود. جامعه آماری شامل ۲۵ ضرب‌المثل مرتبط با سنت کشاورزی است که از منابع مکتوب و شفاهی استخراج گردید. پرسش پژوهش چنین است: «بر اساس نظریه آمیختگی مفهومی فرایند شکل‌گیری معنا در ضرب‌المثل‌های بروجردی چگونه است؟» یافته‌ها نشان‌دهنده آن است که فرایند معناسازی در این ضرب‌المثل‌ها در سه مرحله تشکیل (ترکیب اولیه دو فضای ورودی)، تکمیل (افزودن دانش ضمنی فرهنگی و تجربه زیسته) و تحلیل (استخراج معنای نوظهور در فضای آمیخته) تکرار می‌شود. این مراحل به بازنمایی دقیق سازوکارهای شناختی و استعاره‌ای ضرب‌المثل‌ها کمک می‌کنند و پیام‌های اخلاقی، اقتصادی و آینده‌نگرانه را به صورتی موجز و تأثیرگذار منتقل می‌کنند. به کارگیری این نظریه امکان می‌دهد لایه‌های پنهان معنا و سازوکارهای ذهن در تولید ضرب‌المثل‌ها آشکارتر شود. از این منظر، یافته‌های پژوهش می‌تواند مبنایی برای مطالعات تطبیقی در گویش‌های دیگر و برای تدوین منابع آموزشی بومی باشد.

کلیدواژه‌ها: معناسازی شناختی؛ آمیختگی مفهومی؛ ضرب‌المثل بومی؛ گویش بروجردی.

۱. مقدمه

زبان به عنوان آینه‌ای از ذهن و فرهنگ نه تنها ابزار ارتباطی، بلکه بستری برای انتقال تجربه‌های زیسته، باورها، و انگاره‌های اخلاقی یک جامعه است. در این میان ضرب‌المثل‌ها به دلیل ایجاز، تکرارپذیری، و انباشتگی معنایی جایگاهی ویژه در بازتاب ذهنیت جمعی دارند. این گزاره‌های موجز با ترکیب استعاره، طنز، و واقعیت‌های عینی مفاهیم انتزاعی را در قالب تصاویر ملموس و آشنا جای می‌دهند.

در میان گنجینه زبان‌های محلی، ضرب‌المثل‌های بروجردی نمونه‌ای درخشان از آمیختگی زبان با فرهنگ بومی‌اند؛ این ضرب‌المثل‌ها نه تنها بازتابی از زندگی معیشتی، روابط اجتماعی و بینش اخلاقی مردم‌اند، بلکه با ساختارهای تصویری خاص خود مفاهیم انتزاعی را در قالب‌های زیسته و ملموس بیان می‌کنند. این ضرب‌المثل‌ها برخاسته از بطن زندگی روستایی و شهری مردم منطقه هستند و مفاهیمی چون رنج، ریا، انصاف، تلاش، نیرنگ، عدالت و مانند این‌ها را در قالب ساختارهای موجز و بار معنایی فشرده منتقل می‌کنند. درحقیقت، آن‌ها نسخه‌هایی زبانی از حکایت‌های نانوشته‌ای هستند که از نسلی به نسل دیگر منتقل شده‌اند.

بروجرد شهری ست با پیشینه کشاورزی و دامداری و زیست بومی را شکل داده که در آن انسان و حیوان در چرخه‌ای از وابستگی متقابل قرار داشته‌اند. این تعامل در لایه‌های زبانی نیز رسوب کرده و ضرب‌المثل‌ها را به دانش فشرده فرهنگ روستایی تبدیل نموده است. در چنین بستری حیوانات نه صرفاً موجوداتی کارآمد در زندگی معیشتی، بلکه نمادهایی فرهنگی و معنایی شده‌اند که ویژگی‌ها، رفتارها و نسبت آن‌ها با انسان، بستری برای شکل‌گیری حکمت‌های روزمره فراهم کرده است. ضرب‌المثل‌هایی که با محوریت این حیوانات ساخته شده‌اند، اغلب بازتابی از روابط قدرت، اخلاق کاری، فرصت‌طلبی و سنجش عقل و جهل در ساختار اجتماعی‌اند.

نظریه آمیختگی مفهومی^۱ که توسط فوکونیه^۲ و ترنر^۳ ارائه شد، بر این اصل استوار است که معناسازی در زبان، حاصل ترکیب پویای فضاها و ذهنی است. در این فرایند دو یا چند حوزه مفهومی در فضای آمیخته جدیدی ادغام می‌شوند تا معنایی نو خلق شود. این نظریه با تبیین

1. conceptual blending

2. Fauconnier

3. Turner

نحوه ترکیب عناصر از حوزه‌های مختلف مفهومی، امکان تحلیل دقیق‌تری از سازوکارهای زبانی در ضرب‌المثل‌ها را فراهم می‌آورد. از آنجا که بسیاری از ضرب‌المثل‌ها بر پایه آرایه‌های ادبی از قبیل مراعات نظیر، تقابل، تشبیه، کنایه و استعاره ساخته شده‌اند، می‌توان آن‌ها را نمونه‌هایی غنی از آمیختگی مفهومی دانست. ضرب‌المثل‌های بروجردی نیز واجد ظرفیت بالایی برای تحلیل از منظر این نظریه‌اند؛ چراکه ساختار آن‌ها متکی بر تلفیق تجربه‌های حسی، شناختی و فرهنگی در قالب تصویرهای ذهنی ساده و موجز است. بررسی این ضرب‌المثل‌ها علاوه بر اینکه ما را با منطقی نهفته در زبان عامیانه آشنا می‌کند، امکان شناخت لایه‌های پنهان فرهنگ و ذهنیت بومی مردمان بروجرد را نیز فراهم می‌آورد.

۱.۱. بیان مسئله و سوالات پژوهش

ضرب‌المثل‌های بومی بروجرد، بازتابی زنده از حافظه فرهنگی، تجربه‌های زیسته و ذهنیت روستایی در جامعه‌ای دامدار و کشاورز هستند. این ضرب‌المثل‌ها که به‌ویژه بر پایه مشاهدات دقیق از رفتار حیوانات، الگوهای زیست‌بوم محلی و مناسبات اجتماعی شکل گرفته‌اند، واجد ساختار پویای استعاری، چندلایه و گاه طنزآمیزند که در عین سادگی معانی پیچیده و ضمنی را در خود نهفته دارند. مسئله اصلی این پژوهش آن است که ضرب‌المثل‌های بومی بروجرد، به‌ویژه آن‌هایی که از محیط روستا به‌ویژه دامداری و کشاورزی الهام گرفته‌اند، از منظر نظریه آمیختگی مفهومی چگونه قابل تحلیل‌اند؟ کدام سازوکارهای شناختی و استعاری، فرایند شکل‌گیری معنا را در این ساخت‌های زبانی هدایت می‌کنند؟ و چگونه فضاهای مختلف در ذهن مخاطب به شکلی خلاقانه ترکیب می‌شوند تا نتیجه‌ای استعاری، نمادین و فرهنگی پدید آورند؟ این پژوهش با هدف تحلیل فرایند آمیختگی مفهومی در ضرب‌المثل‌های بروجرد بر اساس نظریه آمیختگی مفهومی و شناسایی سازوکارهای شناختی و استعاری نهفته در ساختار آن‌ها، در پی پاسخ به این سوال است: بر اساس نظریه آمیختگی مفهومی، فرایند شکل‌گیری معنا در ضرب‌المثل‌های بروجردی چگونه است؟

۲. پیشینه پژوهش

برای تشریح جایگاه پژوهش حاضر، ابتدا نگاهی به آثاری می‌اندازیم که نظریه آمیختگی مفهومی را در متون گوناگون آزموده‌اند. هر یک از این مطالعات با روش‌هایی گوشه‌ای از نحوه شکل‌گیری معنا در زبان را روشن کرده‌اند:

در پژوهش «پیوستگی معنایی متن از منظر نظریه آمیختگی مفهومی» (اردبیلی و همکاران، ۱۳۹۴) نویسندگان نشان داده‌اند که کاربرد نظریه آمیختگی مفهومی در تبیین مؤلفه‌های شناختی، تصویرسازی ذهنی و حفظ پیوستگی معنایی قصه‌ها مؤثر است و امکان تحلیل ریزبینانه معنایی را فراهم می‌کند.

پژوهش «کاربست نظریه آمیختگی مفهومی در مفهوم‌سازی شهادت در شعر پایداری» (پورابراهیم، ۱۳۹۶) نشان می‌دهد که شاعران ادبیات پایداری به جای نگاشت دوحوزه‌ای ساده، از شبکه‌های چندحوزه‌ای استفاده می‌کنند تا شهادت را با فضاهای دروندادی مانند پرواز، غروب، رویش و برگ‌ریزان ترکیب کنند و بدین ترتیب فضاهای آمیخته غیرممکنی بیافرینند که به معنای زندگی پس از مرگ، اعتلا و جاودانگی اشاره دارند. این روش امکان درک پیچیدگی معنایی شهادت را فراهم می‌آورد.

در پژوهش «آمیختگی مفهومی در عناوین خبر سیاسی» (کیا سپیده و همکاران، ۱۴۰۰) هزار عنوان خبری روزنامه ابتکار بر اساس چارچوب فوکونیه و ترنر تحلیل شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد حدود ۲۰ درصد عناوین دارای آمیختگی مفهومی هستند و نوع تک‌حوزه‌ای با بیشترین فراوانی، علاوه بر انتقال اطلاعات، نقش مهمی در جذب و اقناع مخاطب دارد.

در پژوهشی با عنوان «مقایسه کاربرد آمیختگی مفهومی در سبک نوشتار ادبی و علمی» (رضویان و همکاران، ۱۴۰۴) به بررسی تأثیر ژانر بر ساختارهای آمیختگی مفهومی پرداخته‌اند. آن‌ها با تحلیل دو متن، یکی ادبی و دیگری علمی نشان داده‌اند که آمیختگی‌های موجود در متون ادبی بیشتر به منظور خلق تصاویر خیال‌انگیز و درهم‌آمیزی با عناصر اسطوره‌ای به کار می‌روند؛ درحالی که در متون علمی آمیختگی‌ها بیشتر بر پدیده‌ها و رویدادهای عینی استوارند. در پژوهش «مراحل ساخت معنا در خطبه ۸۷ نهج البلاغه از دیدگاه نظریه آمیختگی مفهومی» (لبش و همکاران، ۱۳۹۷) فرایند تحلیل استعاره و ساخت معنا در این خطبه بررسی شده است. پژوهشگران با استفاده از مدل ترکیب، تکمیل‌سازی و گسترش نشان دادند که در فرازهای خطبه از تمام انواع آمیختگی مفهومی بهره گرفته شده و مراحل سه‌گانه ساخت معنا درون شبکه‌های مفهومی آشکار است.

در پژوهش «آمیزش مفهومی مرگ در نمونه‌هایی از شعر جاهلی» (حاجی قاسمی و عابدی جزینی، ۱۳۹۸) با تکیه بر نظریه آمیختگی مفهومی به تحلیل تصویرسازی مفهوم مرگ در اشعار شاعران جاهلی پرداخته شده است. نتایج تأکید می‌کند که خلاقیت ذهن شاعر جاهلی در انتخاب واژگان و صورت‌های آمیزشی، فضای مفهومی تازه‌ای را آفریده است.

در پژوهش «تحلیل تمثیل در مثنوی بر اساس نظریه آمیختگی مفهومی مارک ترنر با تکیه بر تمثیل "ملامت کردن مردم مردی را که مادرش را کشت به تهمت" از دفتر دوم مثنوی» (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۸) سازوکار تمثیل سازی مولوی بررسی و بیان شده است که شگردهایی مانند ناسازه، تضادهای آبرونیک و طنز از دل این آمیختگی‌ها بیرون می‌آید.

نتایج پژوهش «بازکاوی سوره بقره بر اساس نظریه آمیختگی مفهومی» (قائم و همکاران، ۱۳۹۸) نشان می‌دهد که آمیختگی مفهومی در تحلیل این آیات، علاوه بر تبیین مفاهیم انتزاعی توانسته شرح دقیق‌تری از توصیف اقشار مختلف جامعه و احکام شرعی مانند قصاص ارائه دهد.

در پژوهش «بررسی و تبیین معنا و مفهوم اصطلاح‌های فارسی بر مبنای نظریه آمیختگی مفهومی» (باغبانی و کرمپور، ۱۴۰۰) یافته‌ها حاکی از آن است که نظریه آمیختگی مفهومی فوکونیه و ترنر ابزار مناسبی را برای تبیین ساختار معنایی پیچیده اصطلاحات فارسی فراهم، و فهم عمیق‌تر از پیام اصلی آن‌ها را تسهیل می‌کند.

نویسندگان پژوهش «خلق شخصیت نوظهور در متن زبانی با کمک آمیختگی مفهومی» (نجفی و همکاران، ۱۳۹۹) با بررسی کتاب‌های فارسی پایه‌های اول تا پنجم نشان دادند که فضاهای درون‌دادی انتخاب‌شده برای شخصیت‌ها با افزایش پایه تحصیلی به صورت انتزاعی‌تر و شبکه‌های آمیختگی پیچیده‌تر می‌شوند.

با وجود ارزشمندی پژوهش‌های انجام‌شده در کاربرد نظریه آمیختگی مفهومی در ادبیات، دین و رسانه، کم‌تر مطالعه‌ای به ویژگی‌های ساختاری و شناختی ضرب‌المثل‌های بومی پرداخته است. پژوهش حاضر ضمن تکریم دستاوردهای پیشین، با تمرکز بر ضرب‌المثل‌های بومی بوجود، فرایند شکل‌گیری معنا در این امثال را با بهره‌گیری از چارچوب آمیختگی مفهومی می‌کاود. به این ترتیب، هم ارزش نظری مطالعات آمیختگی مفهومی تقویت می‌شود و هم میراث فرهنگ بومی حفظ و گسترش خواهد یافت.

۳. مبانی نظری و روش تحقیق

نظریه آمیختگی مفهومی یکی از مبانی اصلی معناشناسی شناختی است که فوکونیه و ترنر آن را به منظور تبیین چگونگی ایجاد و تلفیق فضاهای مفهومی در ذهن انسان معرفی کردند. این نظریه بر پایه مفاهیم فضاهای ذهنی^۱ استوار است و فرایندی را توصیف می کند که در آن عناصر شناختی از حوزه های مبدأ^۲ ترکیب شده و فضای آمیخته^۳ نوظهوری را پدید می آورد. نظریه آمیختگی مفهومی این امکان را می دهد که بتوان فرایند خلق استعاره، تشبیه و اصطلاحات مجازی را توضیح داد (Grady et al., 1999; Semino, 2005). در این نظریه، معنای نوظهور از "فرایند تلفیق همزمان" دو یا چند حوزه مبدأ پدید می آید و نمی توان آن را در حوزه های ورودی به طور مجزا یافت. این پدیده باعث می شود که تحلیل اصطلاح های ترکیبی یا ضرب المثل ها صرفاً به تشریح تعاریف لفظی محدود نشود و بتوان رابطه میان ساختارهای فرهنگی، تجربه های حسی و فرایندهای شناختی انسان را به خوبی توضیح داد.

۳.۱. فرایند آمیختگی

فرایند آمیختگی مفهومی بر اساس چهار مؤلفه کلیدی شکل می گیرد: دو فضای ورودی، فضای عام و فضای آمیخته. هر فضای ورودی نماینده یک سناریوی شناختی یا مفهومی مستقل است که از تجربه های زبانی، فرهنگی و اجتماعی ما نشئت می گیرد (Fauconnier & Turner, 1998). فضای عام به عنوان پل ارتباطی، عناصر مشابه دو ورودی را به هم پیوند می دهد و در نهایت، در فضای آمیخته عناصر فعال از هر دو فضای ورودی در یک چارچوب تازه ترکیب می شوند تا معنای نوظهور پدید آید. (همان جا) این فرایند نه صرفاً ترکیب مکانیکی داده ها، بلکه خلق شبکه های پیچیده ای از روابط معنادار است که به فهم ما از متن، استعاره، ضرب المثل و روایت عمق می بخشد (Coulson & Oakley, 2000). این شبکه ها غالباً دو یا چند حوزه ای هستند، یعنی معنا تنها زمانی شکل می گیرد که چارچوب های مستقل و گوناگون با یکدیگر در تعامل قرار گیرند. تشریح چهار مؤلفه کلیدی:

۳.۱.۱. فضای ورودی اول

-
1. mental spaces
 2. input spaces
 3. blended space

فضای ورودی اول شامل نخستین سناریوی شناختی یا تجربی است که فرد آن را درک می‌کند یا با آن آشنایی قبلی دارد. این فضا می‌تواند یک تجربه روزمره، یک موقعیت فرهنگی، یک تصویر فیزیکی یا حتی یک گفتار استعاری باشد. هر فضای ورودی دارای ساختار مفهومی خاص خود است: عناصر، روابط، چارچوب‌های ارزشی و توصیفی خاصی که در آن فضا معتبرند. مثلاً در ضرب‌المثلی مانند «گاو مُرد و شیرواره قطع شد» فضای ورودی اول «مرگ گاو» است که خود حاوی عناصر مفهومی مربوط به گاو و تصاویر و اطلاعاتی که در ذهن مخاطب از این حیوان است.

۳. ۱. ۲. فضای ورودی دوم

فضای ورودی دوم به‌طور موازی با فضای اول عمل می‌کند و نماینده سناریوی متفاوت است که می‌تواند از حوزه‌ای دیگر از تجربه یا روایت سرچشمه گرفته باشد. ویژگی مهم این فضا، تمایز ساختاری و معنایی آن با فضای اول است. درواقع، همین تفاوت ساختاری باعث می‌شود که ترکیب این دو فضا به خلق مفهومی تازه بینجامد. برای مثال، در همان ضرب‌المثل بالا فضای ورودی دوم «قطع شیرواره» است. در سنت شیرواره، چند همسایه که صاحب گاو یا گوسفند بودند نوبتی شیر را می‌دوشیدند و بین خود توزیع می‌کردند. این همکاری جمعی با تأمین حجم بیشتر شیر امکان تهیه ماست، کره و سایر لبنیات را فراهم می‌کرد و پیوندهای اجتماعی روستا را تقویت می‌نمود.

۳. ۱. ۳. فضای عام

فضای عام^۱ مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و مفاهیم انتزاعی مشترک میان فضاهای ورودی است که ارتباط میان آن‌ها را تسهیل می‌کند (Fauconnier & Turner, 2002) به عبارت دیگر، فضای عام چارچوبی انتزاعی فراهم می‌آورد که در آن مؤلفه‌های معادل یا مشابه در فضاهای مبدأ مشخص و هماهنگ می‌شوند تا امکان انتقال و تطبیق میان ابعاد متفاوت مفهومی میسر شود. فضای عام از طریق ویژگی‌های هم‌خوان (مثل پیوند، رابطه علی، زمان‌بندی یا وابستگی متقابل) میان عناصر مشابه در دو ورودی عمل می‌کند و نقش تسهیل‌گر را در شکل‌گیری فضای آمیخته دارد. در مثال پیشین، فضای عام می‌تواند مفهومی کلی چون «از بین رفتن عامل پیوند» باشد.

1. generic space

۳. ۱. ۴. فضای آمیخته

فضای آمیخته^۱ نتیجه فرایند شناختی ترکیب اطلاعات فعال شده از فضاهای ورودی است. این فضا محل تولد معنای نوظهور است؛ معنایی که نه به طور کامل در هیچ یک از دو فضای ورودی وجود داشته و نه صرفاً تلفیق سطحی عناصر آنهاست. این فرایند در سه مرحله صورت می گیرد: (۱) تشکیل: انتخاب و ترکیب عناصر کلیدی از هر فضای ورودی؛ (۲) تکمیل: افزودن داده ها و اطلاعات ضمنی از حافظه بلندمدت و بافت فرهنگی به ترکیب اولیه؛ (۳) بسط: گسترش و توسعه ایده ها در فضای آمیخته از طریق تصوّر موقعیت های جدید. در این مرحله معنایی شکل می گیرند که در هیچ یک از فضاهای مبدأ و عام به صورت مجزا یافت نمی شوند. به طور خاص در فرایند بسط، ذهن شنونده یا خواننده مفاهیم تازه ای را از ترکیب آگاهانه و گاه ناخود آگاه عناصر ایجاد می کند. در نتیجه، در فضای آمیخته ضرب المثل «گاومرد و شیرواره قطع شد» معنای استعاره ای «قطع رابطه به سبب از بین رفتن عامل واسطه» شکل می گیرد. فضاهای آمیخته در شبکه های دوحوزه ای به ویژه برجسته می شوند؛ جایی که دو حوزه جدای مبدأ، هر یک با ساختار و ارزش های جداگانه در فرایندی هم زمان مشارکت دارند تا معنای پیچیده ای را تولید کنند (Coulson & Oakley, 2000).

این چهار مؤلفه در تعامل با یکدیگر امکان ایجاد معنای پیچیده، استعاره ای، فرهنگی و موقعیتی را در بافت زبان فراهم می کنند و به همین دلیل، نظریه آمیختگی مفهومی در تحلیل ضرب المثل ها، روایت ها، و متون چندلایه زبانی - فرهنگی بسیار کارآمد است.

۳. ۲. انواع آمیختگی

فوکونیه و ترنر (۲۰۰۲) چهار نوع اصلی از شبکه های آمیختگی معرفی کرده اند. در هر یک میزان درگیری و مشارکت فضاهای مبدأ در تولید معنای نوظهور متفاوت است و همین تفاوت ها به پژوهشگران امکان می دهد تا الگوهای گوناگون استعاره، تشبیه و ترکیبات مفهومی پیچیده را دقیق تر تحلیل کنند:

۳. ۲. ۱. شبکه ساده^۲

-
1. blended space
 2. simplex web

شبکه‌ای است که در آن یکی از فضاهای ورودی نقش قالب یا چارچوب سازمان‌دهنده را به طور کامل تأمین می‌کند (نقش‌ها، روابط علی/زمانی، ساختار استنتاجی)، و فضای ورودی دیگر صرفاً عناصری نمونه‌ای یا محتوایی برای پُرکردن آن چارچوب فراهم می‌آورد. در این نوع شبکه، نگاشت‌ها عمدتاً یک طرفه‌اند و فضای آمیخته بیشتر قالب را ملموس یا تقویت می‌کند تا اینکه یک ساختار مفهومی کاملاً نو بسازد. ضرب‌المثل «گاوش زاییده» را می‌توان نمونه‌ای از شبکه ساده دانست. در این آمیختگی فضای ورودی مربوط به تصویر گاوی که زایمان کرده است چارچوب اصلی را شکل می‌دهد و فضای ورودی دوم که معنای مفهومی "تولّد مشکلات جدید بر بستر مشکل پیشین" را بیان می‌کند نمونه‌ای است برای بسط چارچوب اصلی که فضای عام مشترک الگوی انتزاعی "پدید آمدن یک رویداد از دل رویداد قبلی" را ارائه می‌کند. در فضای آمیخته ساختار رویدادی "زاییدن" به عنوان قالب سازمان‌دهنده عمل می‌کند؛ یعنی مشکل اولیه نقش "مادر"، و مشکل تازه نقش "فرزند" را می‌یابد و معنای نوظهوری مبنی بر "تشدید و تتابع در دسرها" پدید می‌آید. از آنجا که چارچوب ساختاری آمیخته عمدتاً از ورودی اول تأمین می‌شود و ورودی مفهومی دوم صرفاً نمونه‌ای را تأمین می‌کند، این شبکه ساده است.

۳.۲.۲. شبکه آینه‌ای^۱

در این الگوی قالب عمومی میان تمام فضاهای ورودی به اشتراک گذاشته می‌شود و ساختار سازمانی آن‌ها همسان است. در این نوع آمیختگی هر دو فضای ورودی ساختار، نقش‌ها و روابط یکسان یا بسیار مشابهی دارند و نگاشت‌های میان عناصر متناظر دقیقاً دوطرفه‌اند، و فضای آمیخته از بازتولید یا بازتاب هر دو فضا شکل می‌گیرد بدون آنکه مستلزم افزودن اطلاعات پس‌زمینه یا عناصر اضافی باشد. آمیختگی آینه‌ای اغلب در مواردی به کار می‌رود که هدف تأکید بر شباهت دو وضعیت یا سوژه کاملاً هم‌تراز باشد، ضرب‌المثل «هر خری ز خری، منه تره، یال دمش کنید» دو فضای "خر ضعیف" و "خر قدرتمند" را با همان چارچوب و عناصر (خر + یال و دم) آینه‌وار تلفیق می‌کند تا نتیجه "تحقیر ضعیف‌تر" پدید آید.

۳.۲.۳. شبکه تک‌حوزه‌ای^۲

1. mirror web
2. single-scope web

در اینجا قالب‌های ورودی متفاوت‌اند، اما آمیختگی تنها از قالب یکی از ورودی‌ها بهره می‌گیرد و همان چارچوب بر کل آمیختگی حاکم می‌شود. در این الگو یکی از فضاهای ورودی چارچوب غالب را تشکیل می‌دهد و بخش اعظم ساختار مفهومی و معنایی از آن استخراج می‌شود، در حالی که فضای دوم فقط چند عنصر محدود را به ترکیب می‌افزاید. به عبارت دیگر، معنای اصلی تحت سلطه یک قلمرو مبدأ قرار دارد و قلمرو دیگر تنها جنبه‌هایی چون صفت، نقش فرعی یا ویژگی‌های خاص را تزریق می‌کند. این نوع آمیختگی برای ایجاد استعاره‌های ساده یا افزودن رنگ معنایی به یک مفهوم غالب کاربرد دارد (Coulson & Oakley, 2000). در ضرب المثل «گوسال و طناف گردنش سیل مکنه که فرار مکنه» فضای «گوساله و طناف محدودکننده و نگاه مکرر گوساله به طناف» دامنه اصلی را می‌سازد و فضای «فرارکردن گوساله» همان ورودی فرعی است که به چارچوب تأکید بر «محدودیت بیرونی» عمق می‌دهد.

۳.۲.۴. شبکه دوحوزه‌ای^۱

در این الگو قالب اصلی از هر دو فضای ورودی به کار گرفته می‌شود. این نوع آمیختگی می‌تواند تعارض‌ها و ناسازگاری‌های میان ورودی‌های متفاوت را برطرف کند و به همین دلیل نیرومندترین منبع برای استنباط‌های خلاقانه به شمار می‌آید. آمیختگی دو دامنه حالتی از ترکیب است که در آن هر دو فضای مبدأ وزن و سهم تقریباً برابری در ساختار و معنا دارند. از دل این ترکیب معنای نوظهوری پدید می‌آید که نه در فضای اول و نه در فضای دوم به تنهایی یافت نمی‌شد. این شبکه دودامنه‌ای برای تحلیل استعاره‌های پیچیده و اصطلاحات چندلایه، که مستلزم مشارکت هم‌زمان چارچوب‌های مجزای معنایی هستند، به کار می‌رود. مثلاً ضرب المثل «خری که وا پیاز بخریش، میمونه د خره» دو ورودی «خر ارزان (بی کیفیت)» و «گرفتار شدن در گِل» را با وزن برابر می‌آمیزد تا پیام «ارزان خریدن = گرفتار شدن» را خلق کند. (Fauconnier & Turner, 2002: 60 و پوراابراهیم، ۱۴۰۲: ۸)

۳.۳. روش تحقیق و جامعه آماری

روش این پژوهش توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر رویکرد کتابخانه‌ای است. ضرب المثل‌های بروجردی از منابع مکتوب و شفاهی گردآوری شده‌اند و از میان آن‌ها ۲۵ ضرب المثل مرتبط با

1. double-scope web

دو حیوان کلیدی و کشاورزی (گاو و خر) که بسامد بالاتری نسبت به دیگر ضرب‌المثل‌های حیوانی مرتبط با کشاورزی دارند به‌عنوان جامعه آماری مورد تحلیل مفهومی قرار گرفته‌اند. ملاک انتخاب ضرب‌المثل‌ها، فراوانی کاربرد و دارا بودن وجوه تصویری بوده است. سپس نمونه‌های شاخص با تمرکز بر فرایندهای شناختی ترکیب فضاهای ذهنی، تحلیل و به‌صورت دقیق دسته‌بندی شده‌اند تا ساختارهای معنایی و شیوه‌های خلق معنای نوظهور در بافت بومی مشخص گردد.

۴. بحث و بررسی

در سنت کشاورزی و دام‌داری بروجرد گاو و خر دو حیوان نقش‌آفرین و تعیین‌کننده در امر معاش و جابه‌جایی بار بوده‌اند، بنابراین شماری از ضرب‌المثل‌های این منطقه بر پایه رفتارها و ویژگی‌های این دو دام شکل گرفته است. هر یک از این ضرب‌المثل‌ها نه تنها بازتابی از تجربه زیستی و فرهنگی جامعه روستایی است، بلکه نموداری از ساختارهای شناختی و روابط اجتماعی نیز به‌شمار می‌آید. در هر بخش از تحلیل، از میان ضرب‌المثل‌های مرتبط با هر یک از این دو حیوان، ابتدا دو ضرب‌المثل به‌صورت مفصل شرح و تبیین می‌شوند؛ با تأکید بر فضای ورودی اول و دوم و فضای عام و ترکیب مفهومی در فضای آمیخته. باقی ضرب‌المثل‌ها نیز در قالب جدول‌هایی استاندارد ارائه می‌شود که در آن‌ها، چهار مؤلفه آمیختگی مفهومی تحلیل شده و امکان مقایسه سریع و منظم میان الگوهای مختلف را فراهم می‌آورد.

۴.۱. ضرب‌المثل‌های مرتبط با گاو

گاو در جامعه سنتی ایران نمادی از باروری، معیشت و تلاش روزانه است و ضرب‌المثل‌های ساخته‌شده پیرامون آن، بازتابی دقیق از ارزش‌های اقتصادی و اخلاقی پیرامون این حیوان در جامعه‌اند. ابتدا دو ضرب‌المثل منتخب به‌صورت مفصل با چهار مؤلفه نظریه آمیختگی مفهومی تحلیل خواهد شد.

۴.۱.۱. گوسال و طناف گردنش سیل مکنه که فرار مکنه

(Gusal ve tenafe gardeneš seyl mokona, ke ferar mekona)

گوساله به طناب دور گردنش نگاه می‌کند که فرار می‌کند. توضیح بیشتر آنکه گوساله همیشه طناب دور گردنش را رصد می‌کند و وقتی ببیند طناب سست یا باز است اقدام به فرار می‌کند.

فضای ورودی ۱: نگاه مکرر گوساله به طناب دور گردنش

در این حوزه ورودی، رفتار شناختی گوساله یعنی «نگاه کردن مکرر به طناب دور گردنش» برجسته می‌شود. این کنش نشان می‌دهد که ذهن گوساله دائماً محدودیت بیرونی را بررسی می‌کند و سطح مقاومت طناب را می‌سنجد. از دید معناشناسی شناختی، این نگاه تکراری نماد فرایند «اطلاع‌رسانی درونی» است که به ثبات یا تغییر وضعیت در ذهن موجود کمک می‌کند.

فضای ورودی ۲: فرار گوساله

فضای ورودی دوم بر کنش رفتاری «فرار کردن» تمرکز دارد. فرار گوساله زمانی محقق می‌شود که ارزیابی ذهنی (فضای اول) نشان دهد طناب سست است. این واکنش عملی نمادی از تحقق «آزادسازی» و عبور از محدودیت به‌شمار می‌آید.

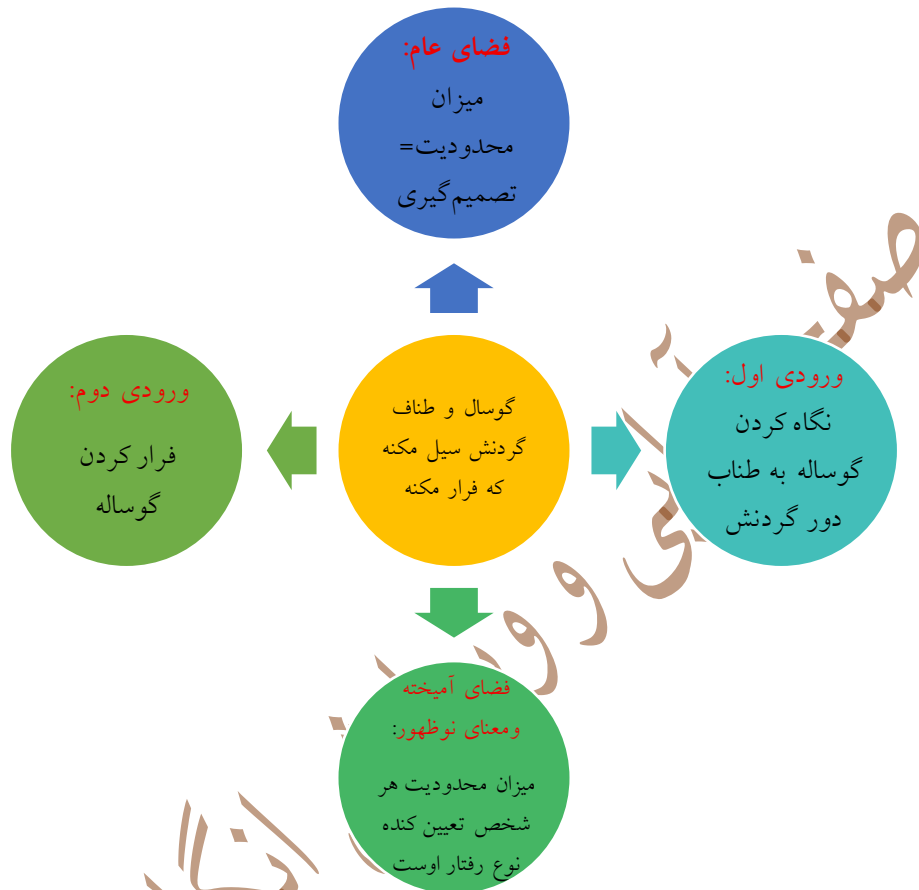
فضای عام: «ارزیابی مداوم —————» تصمیم و اقدام

در فضای عام فرایند تکراری ارزیابی محدودیت (نگاه کردن به طناب) و اتخاذ تصمیم (فرار یا انفعال) به‌عنوان چارچوب کلی پیوند دو حوزه مبدأ تعریف می‌شود. این چارچوب نشان می‌دهد چگونه آگاهی از محدودیت بیرونی و واکنش شناختی به آن، دست به دست هم داده و رفتار نهایی را رقم می‌زند.

فضای آمیخته: گوساله‌ای که همواره طناب را می‌پاید و در لحظه مناسب می‌گریزد

در این ترکیب مفهومی عناصر دو فضای ورودی (نگاه مداوم به طناب و فرار آگاهانه) در یک تصویر واحد می‌آمیزند. معنای نوظهور چنین است: «کسی که دائماً محدودیت‌های محیطی را زیر نظر دارد، تنها هنگامی که واقعاً امکان عبور بیابد اقدام می‌کند؛ در غیراین صورت تا آخرین فرصت نیز صبر خواهد کرد». این پیام در هیچ یک از فضاهای مبدأ به‌تنهایی وجود نداشته، بلکه از تعامل شناخت و عمل در رویداد زنده شکل می‌گیرد. نحوه آمیختگی مفهومی این ضرب‌المثل در نمودار ۱ قابل مشاهده است:

نمودار ۱. آمیختگی مفهومی ضرب‌المثل «گوسال و طناب گردنش سیل مکنه که فرار مکنه»

این ضرب‌المثل بازتابی است از رابطه نابرابر قدرت در ساختارهای اجتماعی سنتی؛ به این صورت که تا وقتی زیردست‌ها مطمئن شوند ناظران یا صاحبان قدرت نظارت و کنترل را باز نگذاشته‌اند (طناب سفت)، حتی کوچک‌ترین تلاشی برای رهایی نمی‌کنند. این رفتار نمادی از "فرصت‌طلبی مشروط" است: زیردستان مداوماً شرایط را رصد می‌کنند و تنها در لحظه‌ای که تشخیص دهند ساختار نظارتی سست شده، دست به مقاومت یا خروج می‌زنند. در جوامع روستایی که فقدان ابزار رسمی پیمان‌های حقوقی و امنیت شغلی وجود دارد، چنین واکنشی بخشی از راهبرد بقاست؛ نه بر اساس آرمان آزادی، بلکه به‌عنوان یک محاسبه عقلانی برای حفظ جان و معیشت.

۴. ۱. ۲. گویی که قام‌کی کل بیره، آشکارا مزا

(Gowyi ke qamqameki, kal beyra āšekara mezā)

گاوی که پنهانی جفت گیری کند، وضع حملش آشکارا خواهد بود. این ضرب المثل بر این نکته تأکید می کند که هر عملی هرچند پنهانی صورت گیرد، نهایتاً پیامدهای آن در معرض دید قرار می گیرد.

فضای ورودی ۱: جفت گیری پنهانی گاو

در این حوزه ورودی "جفت گیری پنهانی" تصویرگر هر گونه رفتار یا تصمیمی است که کنشگر می کوشد آن را از نظر دیگران مخفی نگه دارد. این عمل نمایانگر جستجوی خلأ نظارتی و بهره گیری از فرصت های سری است؛ خواه در روابط صمیمانه، خواه در معادلات اقتصادی.

فضای ورودی ۲: تولد آشکار گوساله

فضای ورودی دوم به "نتیجه غیرقابل کتمان" اختصاص دارد. تولد گوساله نمادی است از نشانه های عینی هر کنش (هر چند در ابتدا پوشیده باشد) که در نهایت آشکار می شود. این تولد رخدادی است که حتی بهترین نقاب ها را نیز درمی شکند.

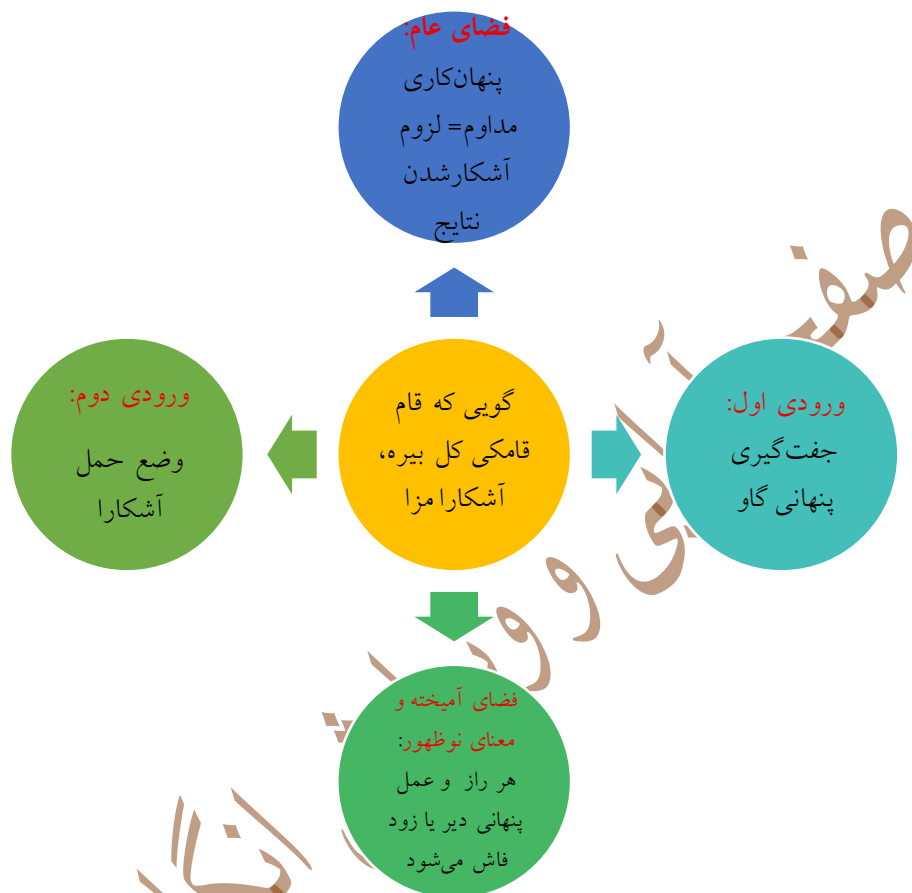
فضای عام: (پنهان کاری ————— آشکار شدن نتایج)

فضای عام چارچوب مفهومی مشترکی را ارائه می کند که پیرامون دو رکن اصلی شکل گرفته: تلاش برای رازآمیزی و سرانجام افشاگری. در اینجا تأکید می شود که هیچ رازی برای همیشه محرمانه نمی ماند و هر متن، هر اقدام و هر نیت، دیر یا زود در آفتاب واقعیت آشکار خواهد شد.

فضای آمیخته: گاوی که در نهایت پنهان کاری عملی را انجام داده ولی نتیجه کار ناگزیر آشکار شده است

در این فضای ترکیبی تصویر ذهنی از تلفیق "گاو مخفی کار" و "گوساله ناگزیر نمایان شده" نقش می بندد. این تصویر حاکی از آن است که حتی صحنه هایی که با دقت پشت پرده نگه داشته می شوند، در زمان مناسب ناچار پیش چشم همه فاش می شود. معنای نوظهور این آمیختگی چنین است: هر تلاشی برای پوشاندن واقعیت بی نتیجه می ماند و در نهایت همه خبردار می شوند. نحوه آمیختگی مفهومی این ضرب المثل در نمودار زیر قابل مشاهده است:

نمودار ۲. آمیختگی مفهومی ضرب المثل «گویی که قام قامکی کل بیر، آشکارا مز»

این ضرب المثل در چارچوب فرهنگ روستایی بروجرد به عنوان بازتابی از نظارت جمعی عمل می کند. در جوامع کوچک و پیوسته روستایی، حفظ آبرو و وفاداری به پیمان های اجتماعی اهمیت فراوان دارد. بنابراین هر رفتاری که به گونه ای از دید دیگران پنهان بماند، دیر یا زود در نظر عمومی محک زده می شود. این آموزه، بازدارندگی اخلاقی ایجاد می کند و افراد را به شفافیت و مسئولیت پذیری تشویق می کند. ضرب المثل یادآور ارزش هایی مانند راست گویی و پایبندی به قراردادهای نانوشته است که در بستر رابطه ای نزدیک و متکی بر اعتماد متقابل شکل گرفته اند.

پس از تشریح دو ضرب‌المثل دربارهٔ گاو، به بررسی باقی مصادیق این حوزه پرداخته می‌شود. برای جلوگیری از اطناب و سهولت مقایسه، تحلیل بقیه ضرب‌المثل‌های مرتبط با گاو در قالب جدولی منظم ارائه می‌شود. هر سطر جدول شامل متن ضرب‌المثل به فارسی معیار، تلفظ بروجردی و چهار مؤلفهٔ مورد بحث است.

جدول ۱. تحلیل آمیختگی ضرب‌المثل‌های بروجردی مرتبط با گاو

ضرب‌المثل	ورودی ۱	ورودی ۲	فصلی عام	معنای نوظهور
شاخش و کلکش گیر کرده (Šakheš ve kolkeš gir kerda)	شاخ گاو	گیر کردن شاخ به پشم	ندانم‌کاری و مشکل‌آفرینی از طرف خود و اطرافیان	عدم آگاهی یا دخالت نادرست خویشاوندان و همراهان باعث می‌شود کار به مشکل بیفتد؛ مشکل خودساخته.
گو کوله، د همه جا ملومه (Gow kalula, de hama ja Maluma)	گاو مسیاه پنهانی سفید	جنبیدن و حاضر بودن در همه جا	علامت مشخص و عدم پنهان ماندن	فرد شناخته‌شده، کارهایش همه جا هویدا است. شناخته‌شدگی فراگیر.
هالوکه سری‌سری گویی داش، دش و خری (Haluکا sarisari gowyi, daš daš ve xari)	دایی عجول و بی‌فکر	معاوضه گاو با خر	تصمیم‌گیری عجولانه و ضرر ناشی از آن	عجله در تصمیم‌گیری باعث ضرر می‌شود. بی‌برنامگی و تعجیل، نتیجه‌ای جز ضرر ندارد.
هم سر گونه بوریه هم خمرنه اشکنایه (Ham sare gowne boriya, ham xomrane eškenay)	گیر کردن سر گاو در خمره	بریدن سر گاو در خمره و بعد شکستن خمره	ندانستن چاره واقعی کارها = آسیب و ضرر رساندن	حل نادرست مشکلات باعث می‌شود اوضاع بدتر شود و زیان‌های سنگینی رخ دهد.
مه موئم نریه، او موئه بوشش (ma moem nariya, u moa bowšeš)	نر بودن گاو	درخواست دوشیدن گاو نر	اصرار بر انجام کاری غیرقابل تحقق = بی‌ثمر بودن	پافشاری بر یک کار ناممکن، تنها باعث اتلاف وقت و منابع می‌شود.

ز می که سفته، گو زچش گو مینه (Zemi ke sefta, gow ze češe gow meyna)	زمین سفت	چشم غزه رفتن گاو به گاو دیگری	شرایط سخت = مقصرانگاری دیگران	وقتی شرایط محیطی یا موقعیتی سخت شود، افراد به جای دیدن علت اصلی دیگران را مقصر می دانند.
گو مرد و واره برس (Gow mord o vāra bōres)	مردن گاو	قطع شدن شیرواره	نابودی واسطه و از کارافتادن ابزار ارتباط = قطع رابطه	هنگامی که واسطه یا وسیله کلیدی ارتباط از بین برود، پیوند میان دو طرف قطع می شود.
گوشتنه باید ا گو بوری (Guštene bayad a gow bavori)	گوشت	بریدن گوشت از گاو	ظرفیت بیشتر = انتظار بیشتر (تناسب بین انتظار و ظرفیت)	انتظارات باید منطقی و مبتنی بر واقعیت و توانمندی ها باشد.

۲.۴. ضرب المثل های مرتبط با خر

در فرهنگ سنتی ایران به ویژه در ساختارهای روستایی و معیشت محور، خر نمادی از کار، صبر، تحمل فشار و درعین حال، گاه بلاهت یا ناتوانی تعبیر می شود. این حیوان که قرن ها بخش اصلی حمل و نقل و باربری بوده، در ذهن جمعی مردم جایگاه دوگانه ای دارد: از یک سو ابزار بی ادعای تلاش و قناعت است و از سوی دیگر نمادی از ضعف یا کم هوشی تلقی می شود. این دوگانگی در ضرب المثل هایی که درباره خر ساخته شده، به وضوح دیده می شود. در ادبیات عامه بروجرد نیز ضرب المثل هایی که با محوریت "خر" شکل گرفته اند، بازتابی از نگرش های اجتماعی به مفهوم زیردستی، بی پناهی، رنج کشی بی چشم داشت، و گاه تمایل به طغیان در برابر ناظران است. برخی از این امثال بر سودجویی از افراد کم توان دلالت دارند و برخی دیگر به سازوکارهای سلطه، قدرت، اطاعت، یا حتی رندی در شرایط نابرابر می پردازند. در ادامه دو ضرب المثل بومی درباره خر بر اساس چهار مؤلفه نظریه آمیختگی مفهومی تحلیل می شوند.

۲.۴.۱. خری که وا پیاز بخریش، میمونه د خره

(Xari ke va piyāz baxariš, mimuna de xara)

خری که با پول کم (مثلاً به اندازه فروش محصول پياز) خریداری شود، در گِل می ماند. در این ضرب المثل تأکید می شود آنچه "خیلی ارزان" خریداری شود، معمولاً از کیفیت یا پایداری لازم برخوردار نبوده و در عمل دچار مشکل خواهد شد.

فضای ورودی ۱: خرید خر با پول پياز

فضای ورودی اول به "خرید خر با پول پياز" اشاره دارد. در این حوزه خود "خر" به عنوان کالای اصلی مطرح است. در تجربه زیسته کشاورزان چون پياز غالباً قیمت ارزانی داشته و پولی که از فروش پياز نصیب فروشنده می شده، بسیار اندک بوده است، بنابراین اگر خری با چنین مبلغ اندکی خریده شود احتمالاً از نظر توانایی جسمانی یا کیفیت بدنی ناتوان، ضعیف یا نامناسب خواهد بود.

فضای ورودی ۲: گرفتار شدن خر در گِل

در فضای ورودی دوم وضعیت "خر گرفتار در گِل" مدنظر واقع می شود؛ وضعیتی که خر به دلیل ضعف جسمانی یا نامناسب بودن کیفیت به سادگی در گِل گیر می کند. در زندگی روزمره، "گیرکردن خر در گِل" نمادی از "ناتوانی یا بی حرکتی تحت شرایط دشوار" است.

فضای عام: (قیمت پایین = ضعف و ناتوانی)

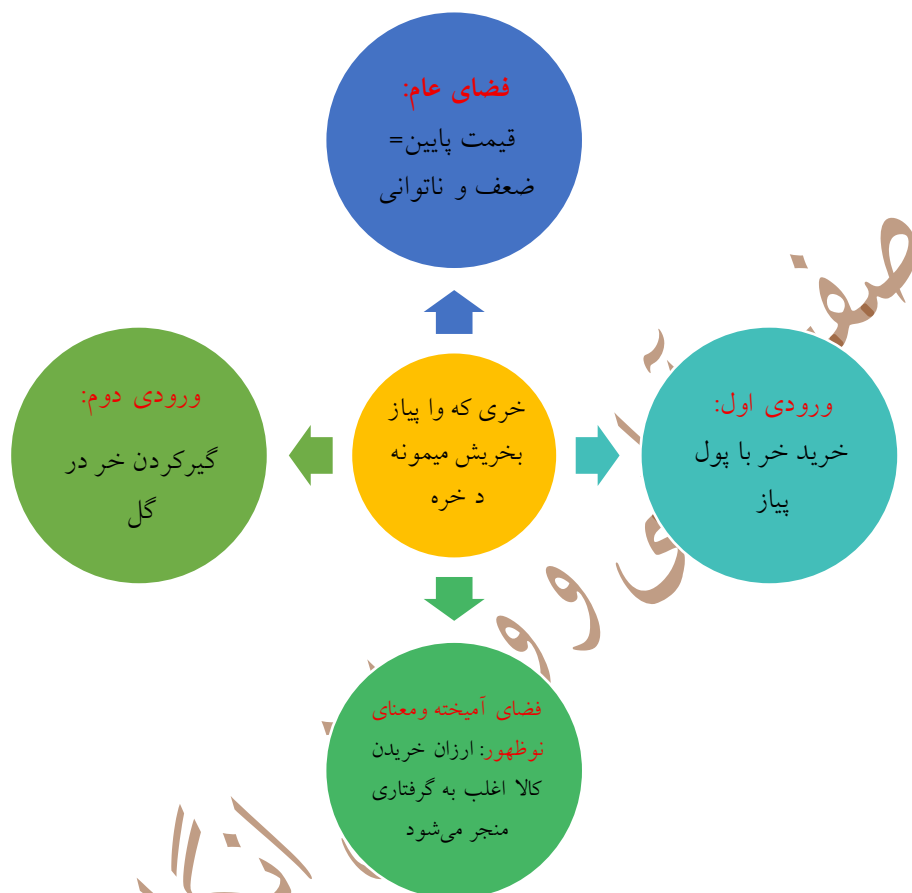
در فضای عام اشتراک مفهومی این دو حوزه برجسته می شود: "قیمت پایین" در حوزه اول و "گیرکردن در گِل" در حوزه دوم هر دو نماد "کیفیت یا توانایی نامناسب" هستند. به بیان دیگر، "ارزان بودن" و "ضعف یا آسیب پذیری" به عنوان چارچوب مشترکی در فضای عام ادغام و تبیین می شود؛ مفهومی که نشان می دهد «وقتی یک کالا با قیمتی پایین خریداری می شود، انتظار می رود کیفیت یا توانایی لازم را نداشته باشد و در نتیجه احتمال بروز مشکل وجود دارد». بنابراین فضای عام به عنوان نقطه اتصال دو نکته اصلی «ارزان بودن» و «ضعف/ناتوانی» عمل می کند و زمینه را برای ورود به فضای آمیخته آماده می سازد.

فضای آمیخته و معنای نوظهور: خرید کالای ارزان مشکلاتی در پی دارد

در فضای آمیخته، ترکیب مستقیم "خر ارزان" با "خر گرفتار در گل" یک تصویر ذهنی واحد را شکل می‌دهد: خر ضعیفی که به واسطه قیمت پایین و کیفیت نامناسب در محلی نرم یا گل آلود گیر می‌افتد. این تصویر مفهومی از طریق فرایند تشکیل شکل می‌گیرد؛ به این ترتیب که عنصر "خر ارزان" از فضای ورودی اول و "گرفتار شدن در گل" از فضای ورودی دوم به هم پیوند می‌خورند. سپس فرایند تکمیل صورت می‌پذیرد: با افزودن اطلاعات ضمنی فرهنگی و تجربی نشان داده می‌شود که «خر ارزان معمولاً ضعیف یا بی‌دوام است» و «خر ضعیف در مواجهه با زمین نرم نمی‌تواند مقاوم باشد و بدون تردید در گل می‌ماند». این افزوده‌های تکمیلی بر مبنای مشاهدات تجربی رایج فضا را پُر می‌کند. سرانجام در فرایند تحلیل معنای نوظهور این ضرب‌المثل آشکار می‌شود: «اگر چیزی را بسیار ارزان بخری، در عمل تو را معطل یا متضرر خواهد کرد». نحوه آمیختگی مفهومی این ضرب‌المثل در نمودار زیر قابل مشاهده است:

نمودار ۳. آمیختگی مفهومی ضرب‌المثل «خری که واپاز بخریش، میمونه د خره»

نمودار آمیختگی مفهومی ضرب‌المثل «خری که واپاز بخریش، میمونه د خره»

این ضرب المثل نمود عینی از تجربه زیسته کشاورزان است. در مزارع گل آلود و دشتی که خر ابزاری برای حمل بار و مسافر است، بیم آن است که حیوان ضعیف و ارزان قیمت در گل گرفتار شود و بهره‌وری را مختل کند.

۴. ۲. ۲. د مینه او، کرا خر طی مکنه

(De mine ow, kera xar tey mokona)

در میانه آب کرایه خرش را تعیین می‌کند. این ضرب‌المثل بیانگر آن است که شخصی در شرایط بحرانی و سخت دیگران برای سودجویی خود تلاش می‌کند.

فضای وردی ۱: قرار داشتن در میانه آب

فضای ورودی نخست به "قرار داشتن در میانه آب" اشاره دارد که نماد شرایط دشوار، بحرانی یا اضطراری است. وقتی فرد یا گروهی در وسط رودخانه یا سیلاب گیر کرده باشند، اولویت و نیاز اصلی نجات است، نه معامله یا تعیین قیمت. این وضعیت قابل لمس و عینی، هسته مفهومی این ضرب‌المثل است.

فضای ورودی ۲: تعیین کرایه خر

فضای ورودی دوم به "تعیین کرایه خر" مربوط می‌شود؛ خر وسیله حمل و نقل و کالایی مهم برای دادوستد است، تعیین کرایه‌اش عملی مرسوم اما مبتنی بر تعامل منصفانه است. در این حوزه "کرایه خر" نمادی است از "منفعت اقتصادی" که مقصود از آن کسب سود شخصی در شرایط بحرانی است که معمولاً چنین رفتاری غیرمنصفانه ارزیابی می‌شود.

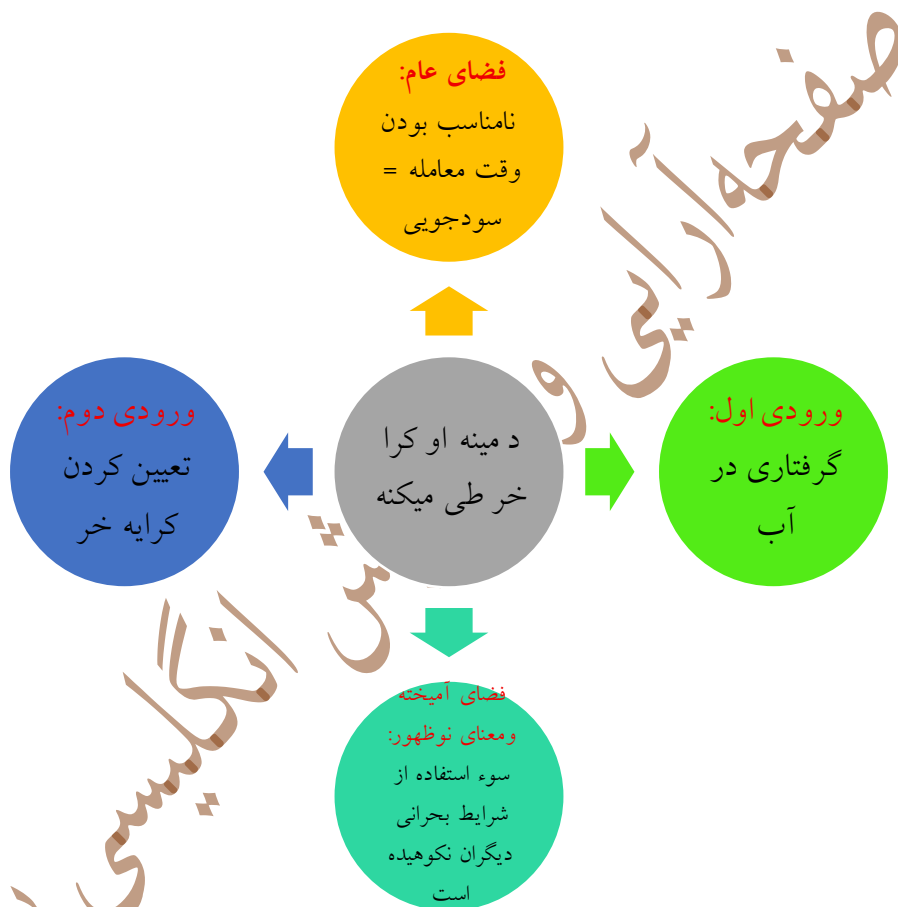
فضای عام: کسب سود از شرایط بحرانی دیگران

هر دو فضای ورودی در فضای عام تلفیق می‌شوند. فضای عام نشان می‌دهد زمانی که یک "عامل بیرونی در وضعیت بحرانی" برقرار باشد، انجام "اقدام اقتصادی سودجویانه" فقط سوءاستفاده از شرایط تلقی می‌شود. به عبارت دیگر، فضای عام "نامناسب بودن وقت برای معامله و سودجویی" را بازنمایی می‌کند. این فضا بین "بحران و دشواری" و "سودجویی" رابطه برقرار می‌سازد؛ زیرا هر دو در این ضرب‌المثل به "عدم رعایت موازین اخلاقی و زمانی" اشاره دارند.

فضای آمیخته و معنای نوظهور: منفعت طلبی از شرایط بحرانی دیگران کاری ناپسند است.

در نهایت در فضای آمیخته این دو حوزه مجزا کنار هم قرار می‌گیرند. فرایند تشکیل موجب می‌شود که "فرد یا گروهی در میانه آب" (فضای نخست) و "اقدام به تعیین کرایه خر" (فضای دوم) ترکیب شوند. فرایند تکمیل با افزودن تجربیات فرهنگی و اجتماعی به این تصویر کمک می‌کند تا شنونده بداند که «در میانه آب معمولاً همه به نجات خود و کسانی که گرفتار هستند می‌اندیشند، نه خرید و فروش». همچنین اطلاعات ضمنی دیگری اضافه می‌شود و در نهایت تحلیل موجب ظهور معنای نوظهور این ضرب‌المثل می‌شود: «اگر کسی فقط به فکر سودجویی از شخصی که در شرایط سخت قرار دارد باشد، به‌رندی و سوءاستفاده اخلاقی متهم خواهد شد». به بیان دقیق‌تر، جلسات بازرگانی یا معاملات اقتصادی وقتی در بحرانی‌ترین

لحظات شکل بگیرند، از نظر فرهنگی و اخلاقی فاقد مشروعیت هستند. نحوه آمیختگی مفهومی این ضرب المثل در نمودار ۴ قابل مشاهده است:
نمودار ۴. آمیختگی مفهومی ضرب المثل «د مینه او، کرا خر طی مکنه»

این ضرب المثل با اتکا به مراحل سه گانه آمیختگی مفهومی (تشکیل، تکمیل و تحلیل) نشان می دهد که چگونه دو فضای مبدأ با هم هم پوشانی کرده و از دل ترکیب آنها معنای فرهنگی و اخلاقی "نکوهش سودجویی بی موقع" پدیدار می شود.

این ضرب المثل ریشه در ملاحظه روزمره روستاییان دارد که با همت و همدلی، روزی خود را به سختی تأمین می کنند. وجه اخلاقی آن دعوت به رعایت زمان شناسی و انصاف است: نباید

از دیگران در لحظه‌های نیاز، منافع کوتاه‌مدت طلب کرد. این حکمت بومی ضمن انتقال درسی دربارهٔ همبستگی و همدلی اجتماعی، می‌تواند الگویی برای مدیریت بحران و سیاست‌گذاری رفاه باشد؛ جایی که تصمیم‌گیرندگان باید در شرایط اضطراری از بار مالی اضافی بر شهروندان خودداری کنند و با آینده‌نگری، چارچوب‌هایی حمایتی و منصفانه برای توزیع عادلانه منابع ایجاد نمایند. در ادامه باقی ضرب‌المثل‌های مرتبط با خر در قالب جدول تحلیل می‌شود:

جدول ۲. تحلیل آمیختگی مفهومی ضرب‌المثل‌های بروجردی مرتبط با خر

ضرب‌المثل	ورودی ۱	ورودی ۲	فضای عام	معنای نوظهور
هر خری ز خری، منه‌تره، یال دمش کنید. (Har xari ze xari manatera, yæ domeš konid)	خر ضعیف‌تر بودن (مقایسه هر خر از نظر توان)	بریدن یال و دم خر ضعیف	ضعف و ناتوانی = بریده شدن یال و دم	کسی یا گروهی که ضعیف‌تر است رسوا و تحقیر می‌شود.
زوون خر، خرکدار مینه (Zevune xare, xarakdar meyna)	زبان خر (کد یا گفتاری که خر آن را می‌فهمد)	خرکدار (فردی که صاحب و نگهبان خر است)	شرط درک زبان هر شخص = آگاهی کامل از رفتار و ویژگی‌های او	برای تعامل مؤثر با هر فرد یا گروه، باید به زبان خودش سخن گفت؛ انطباق رفتاری و گفتاری با جایگاه مخاطب ضروری است.
حنا که زیاده، دم خر وش رنگ کنن (Henə ke ziyadə, dome xare veš rang konan)	حنای فراوان	رنگ کردن دم خر	فراوانی منابع = کاربرد نامناسب	وقتی منابع زیاد باشند، بدون توجه به ارزش یا ضرورتش، در جایی بی‌فایده اسراف می‌شود.
خر اونه که د کارمسرا عرعر کنه (Xar una ke de kəremsera arar kona)	خر	عرعر کردن در کاروانسرا (جایی که خر زیاد است)	داشتن قدرت واقعی = نمایش قدرت در حضور مدعیان و رقیبان	قدرتمند واقعی کسی است که در حضور رقبا بتواند قدرت نمایی و اظهار برتری کند.
خر دیزه و مردن خوش راضیه و ضرر هواونش (Xare diza ve mordene xoš raziya)	خر سیاه لجباز	راضی به مردن خودش برای ضرر به صاحبش	لجباز افراطی = زیان دوطرفه	شخص لجباز حاضر است به دیگران زیان برساند حتی به قیمت نابودی خودش.

				o ve zarare howneš)
وقتی شخص/چیز اصلی بی ارزش شود به فرعیات آن ارزش و بها داده می شود	بی ارزشی اصل = ارزشمند شدن فرع	پالان گران قیمت	خر ارزان	خر صنار، پالوده شایی (Xar sanar, paļu da šayī)
وقتی مسئولیت یا منفعت چیزی از شخص رفع شد دیگر پیامد آن برایش مهم نیست حتی از نابود شدنش هم خوشحال می شود.	تغییر مسئولیت و موقعیت = بی تفاوتی نسبت به پیامد آن	افتادن آتش در بار خر	خر رفته من	خر که دمه رت، تش د بارش (Xar ke de me rat, taš de bareš)
توجه به فرع به جای اصل: «اولویتها را اشتباه گرفته و مهم ترین چیز را رها کرده، سراغ چیز کم اهمیت رفته است»	از دست دادن اصل = تمرکز بر فرع	جستجوی پالان	گم شدن خر	خر گم کرده، سراغ پالونش مگرده (Xar gom kerda, soraje paľuneš megarda)
کسانی که به طور ذاتی ضعیف یا کم ظرفیت اند، قدرتی به آنها داده نمی شود که از حدشان فراتر روند.	ظرفیت محدود = مانع کسب	نداشتن شاخ	خر بودن	خدا خره دیه که وش شاخ ندیه (Xodaxare diya ke veš šax nadiya)
اگر کسی قابلیت این را پیدا کرد که بهت سود برساند نهایت استفاده را ببرد.	پیدایش موقعیت بهره برداری = بهره گیری و منفعت طلبی	پالان شدن	خر شدن	هر که خر بی، ایما مونیم پالونش (har ka xar bi, ima moyim paľuneš)
وقتی کاری فقط زحمت می آفریند تفاوت نمی کند چه ویژگی یا نامی داشته باشد؛ برای کسی که همیشه درگیر کار و زحمت است چیزی فرق نمی کند.	جشن و شادی دیگران = ایجاد مزاحمت و دردسر اضافی	آب و هیزم آوردن	عروسی از نظر خر	و خر گتن: "عروسیه"، گت: "یا اوئه یا هیمه" (Ve xar gotten: "arusiya", got: "ya owa ya hima")

۵. نتیجه گیری

تحلیل ضرب المثل های بومی بروجرد بر اساس نظریه آمیختگی مفهومی نشان داد که این چارچوب، قادر است ویژگی های برجسته و پیچیدگی های زبانی و فرهنگی امثال سنتی را با دقت بسیار بالایی بازنمایی کند. این نظریه قابلیت آشکارسازی ساختارهای چندلایه و استعاره

را دارد؛ آنجا که عناصر عینی (مانند «طناب دور گردن گوساله» یا «خرید خر با پول پیاز») با واکنش‌های شناختی یا نتایج عملی (گسستن یا ماندن در گل) در یک فضای عام ترکیب می‌شوند و معنای نوظهوری خلق می‌کنند.

فرایند شکل‌گیری معنا در این ضرب‌المثل‌ها غالباً از ساختارهای شبکه‌ای دوحوزه‌ای پیروی می‌کنند. فرایند سه‌مرحله‌ای "تشکیل" (ترکیب اولیه عناصر ورودی)، "تکمیل" (افزودن دانش ضمنی و فرهنگی) و "تحلیل" (بروز معنای نوظهور) بارها در این نمونه‌ها قایل رؤیت است. این سه گام هماهنگ با اصول رفتاری افراد در تجربه زیسته کشاورزان، پیامی واحد درباره خردمندی در تصمیم‌های اقتصادی، انصاف در تعاملات اجتماعی و هشدار نسبت به ریسک‌های کوتاه‌مدت را بیان می‌کند.

همچنین مشخص شد که ضرب‌المثل‌های بروجردی به‌عنوان "دانش فشرده" فرهنگ روستایی، ظرفیت کم‌نظیری برای ثبت و انتقال تجربه‌های زیسته و ارزش‌های اخلاقی و اقتصادی مردم دارند. کاربرد نظریه آمیختگی مفهومی در تحلیل این امثال، فراتر از رویکردهای سنتی معناشناسی عام، امکان درک عمیق‌تری از شبکه‌های شناختی و فرهنگی شکل‌دهنده گویش بومی را فراهم می‌کند.

این پژوهش محدودیت‌هایی نیز داشت که باید در قضاوت نهایی لحاظ شوند. اول اینکه اندازه نمونه (۲۵ ضرب‌المثل) و تمرکز ویژه بر دو حیوان کلیدی (گاو و خر) قابلیت تعمیم را محدود می‌سازد. دوم، روش گردآوری ترکیبی کتابخانه‌ای و منابع شفاهی بدون استفاده گسترده از روش‌های میدانی و پیمایشی می‌تواند سوگیری انتخابی و محدودیت نمایندگی را وارد کند. سوم، تفکیک دقیق نوع آمیختگی و تفسیرهای شناختی تا حدودی متکی بر قضاوت تحلیلگر است؛ از این رو نیاز به سازوکارهای اعتبارسنجی (مثلاً توافق بین داوری یا کدگذاری مستقل) احساس می‌شود.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

منابع

اردبیلی، لیلا، برکت، بهزاد و روشن، بلقیس. (۱۳۹۴). «پیوستگی معنایی متن از منظر نظریه آمیختگی مفهومی». جستارهای زبانی، س ۶ ش ۵: ۲۷-۴۷.

باغبانی، غزل و کرمپور، فاطمه. (۱۴۰۰). «بررسی و تبیین معنا و مفهوم اصطلاح‌های فارسی بر مبنای نظریه آمیختگی مفهومی». علم زبان، ۸ (ویژه‌نامه کرونا): ۱۹۷-۲۲۲.

[DOI:10.22054/ls.2021.45537.1265](https://doi.org/10.22054/ls.2021.45537.1265)

پورابراهیم، شیرین. (۱۳۹۶). «کاربست نظریه آمیختگی مفهومی در مفهوم‌سازی شهادت در شعر پایداری». ادبیات پایداری، س ۹ ش ۱۷: ۶۵-۸۶.

[DOI:10.22103/jrl.2018.1997](https://doi.org/10.22103/jrl.2018.1997)

حاجی قاسمی، فرزانه و عابدی جزینی، مهدی. (۱۳۹۸). «آمیزش مفهومی "مرگ" در نمونه‌هایی از شعر جاهلی: براساس نظریه آمیختگی مفهومی با الگوی چهارفضایی فوکونیه و ترنر». ادب عربی، س ۱۱ ش ۲: ۱۵۱-۱۶۶.

[DOI:10.22059/jalit.2019.255348.611882](https://doi.org/10.22059/jalit.2019.255348.611882)

رحیمی، سیما، ذوالفقاری، حسن، فقیه ملک‌مرزبان، نسرين و قبادی، حسینعلی. (۱۳۹۸). «تحلیل تمثیل در مثنوی براساس نظریه آمیختگی مفهومی مارک ترنر با تکیه بر تمثیل "ملاط کردن مردم مردی را که مادرش را کشت به تهمت" از دفتر دوم مثنوی» نقد و نظریه ادبی، س ۴ ش ۱: ۴۷-۷۰.

[DOI:10.22124/naqd.2019.11015.1517](https://doi.org/10.22124/naqd.2019.11015.1517)

رضویان، حسین، موسوی، سید حمزه و خاکی، شقایق. (۱۴۰۴). «مقایسه کاربرد آمیختگی مفهومی در سبک نوشتار ادبی و علمی». مطالعات زبانی و بلاغی، ش ۳۹: ۷-۴۲.

[DOI: 10.22075/jlrs.2024.34066.2464](https://doi.org/10.22075/jlrs.2024.34066.2464)

قائم، مرتضی، مسبوق، سیدمهدی، و ذوالفقاری، اکرم. (۱۳۹۸). «بازکاوی سوره بقره براساس نظریه آمیختگی مفهومی». پژوهش‌های زبانشناسی تطبیقی، س ۹ ش ۱۷: ۵۹-۸۴.

[DOI: 10.22084/rjhl.2018.16243.1820](https://doi.org/10.22084/rjhl.2018.16243.1820)

کیا، سیده، رضویان، حسین و بهرامی خورشید، سحر. (۱۴۰۰). «آمیختگی مفهومی در عناوین خبر سیاسی». مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران، س ۳ ش ۹: ۸۹-۱۰۸.

[DOI: 10.22126/jlw.2020.5724.1480](https://doi.org/10.22126/jlw.2020.5724.1480)

لبش، علی‌اکبر، نجفیان، آرزو، روشن، بلقیس و سلطانی، سیدعلی‌اصغر. (۱۳۹۷). «مراحل ساخت معنا در خطبه ۸۷ نهج‌البلاغه از دیدگاه نظریه آمیختگی مفهومی». جستارهای زبانی، س ۶ ش ۱: ۲۳-۹.

[DOI: 20.1001.1.23223081.1397.9.6.11.6](https://doi.org/10.1001.1.23223081.1397.9.6.11.6)

نجفی، آزاده، پهلوان‌نژاد، محمدرضا و شریفی، شهلا. (۱۳۹۹). «خلق شخصیت نوظهور در متن زبانی با کمک آمیختگی مفهومی». جستارهای زبانی، س ۶ ش ۱۱: ۳۱۹-۳۴۹.

DOI: [20.1001.1.23223081.1399.11.6.1.0](https://doi.org/10.1001.1.23223081.1399.11.6.1.0)

References

- Ardebili, L., Barekat, B., & Roshan, B. (2015). Textual semantic coherence from the perspective of conceptual blending theory. *Journal of Linguistic Studies*, 6(5), 27–47. [In Persian]
- Baghbani, Gh., & Karampour, F. (2021). Analyzing and explaining the meaning of Persian idioms based on conceptual blending theory. *Language Science*, 8(Special Issue on Corona), 197–222. <https://doi.org/10.22054/lj.2021.45537.1265> [In Persian]
- Coulson, S., & Oakley, T. (2000). Blending basics. *Cognitive Linguistics*, 11(3–4), 175–196.
- Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. Basic Books.
- Ghaemi, M., Masbouq, S. M., & Zolfaghari, A. (2018). Reanalysis of Surah Al-Baqarah based on conceptual blending theory. *Comparative Linguistic Research*, 9(17), 59–84. <https://doi.org/10.22084/rjhl.2018.16243.1820> [In Persian]
- Grady, J., Oakley, T., & Coulson, S. (1999). Blending and metaphor. In G. Steen & R. Gibbs (Eds.), *Metaphor in cognitive linguistics* (pp. 101–124). John Benjamins.
- Haji Ghasemi, F., & Abedi Jazini, M. (2019). Conceptual blending of “death” in examples of Jahili poetry: Based on Fauconnier and Turner’s four-space model. *Arabic Literature*, 11(2), 151–166. <https://doi.org/10.22059/jalit.2019.255348.611882> [In Persian]
- Kia, S., Razavian, H., & Bahrami Khorshid-Sahar, S. (2020). Conceptual blending in political news headlines. *Studies on Languages and Dialects of Western Iran*, 9(3), 89–108. <https://doi.org/10.22126/jlw.2020.5724.1480>
- Labesh, A. A., Najafian, A., Roshan, B., & Soltani, S. A. (2018). Stages of meaning construction in Sermon 87 of *Nahj al-Balagha* from the perspective of conceptual blending theory. *Journal of Linguistic Studies*, 9(6), 1–23. <https://doi.org/10.1001.1.23223081.1397.9.6.11.6> [In Persian]
- Najafi, A., Pahlavan-Nejad, M. R., & Sharifi, Sh. (2020). Creation of emergent character in text with the help of conceptual blending. *Journal of Linguistic Studies*, 11(6), 319–349. <https://doi.org/10.1001.1.23223081.1399.11.6.1.0> [In Persian]

- Pour Ebrahim, Sh. (2018). The application of conceptual blending theory in conceptualizing martyrdom in resistance poetry. *Resistance Literature*, 9(17), 65–86. <https://doi.org/10.22103/jrl.2018.1997> [In Persian]
- Rahimi, S., Zolfaghari, H., Faghih Malek-Marzban, N., & Ghobadi, H. A. (2019). Analysis of allegory in *Mathnawi* based on Turner's conceptual blending theory with emphasis on the allegory of "Blaming the man who killed his mother falsely" from the second book. *Literary Criticism and Theory*, 4(1), 47–70. <https://doi.org/10.22124/naqd.2019.11015.1517> [In Persian]
- Razavian, H., Mousavi, S. H., & Khaki, Sh. (2025). Comparison of conceptual blending in literary and scientific writing styles. *Journal of Linguistic and Rhetorical Studies*, 39, 7–42. <https://doi.org/10.22075/jlrs.2024.34066.2464> [In Persian]
- Semino, E. (2005). *Metaphor in discourse*. Cambridge University Press.